

libratione perpendamus, an plenum sit honestate A
communj, an Dei timore sit grave, an integrum
sensu, an humana ostentatione, aut aliqua volun-
tatis præsumptione sit leve, an meriti ejus pondus
inanis cenodoxia non imminuerit, vel arriserit
gloria? et sic ad examen publicum trutinantes, id
est ad prophetarum et apostolorum actus et testi-
monia conferentes, vel tanquam integra et perfecta,
compensatione digna teneamus; vel tanquam im-
perfecta et damnosa, nec illorum ponderi conso-
nantia, omni cautione atque diligentia refutemus.

Ala quinta.

Quinta ala est dilectio proximi. Hujus penna
prima est, nulli nocere verbo vel opere. De hac
scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne fa-*
cias (Matth. vii). Hanc pennam format virtus in-
nocentia. Innocens est, qui etiam cum possit, nulli
vult nocere. *Quis ascendet, inquit, in montem Do-*
mini? Innocens manibus, etc. (Psal. xxiii). Quis in-
nocens manibus? *Qui non fecit proximo suo ma-*
lum. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus ma-
lignus (Ibid.). Quis est iste malignus, nisi diabolus?
Qui nulli vult nocere, tempore excluso, motum
primum jam sentit amoris.

Secunda penna est, omnibus prodesse, verbo et
opere. *Frater fratrem adjuvans, civitas munita et*
fortis (Prov. xviii). Hanc pennam suscitatur, et pro-
vehit in culmen perfectionis, virtus misericordiae.
Beati, inquit, misericordes (Matth. v). Qui omni-
bus studet prodesse, vivum calorem veri spirat
amoris.

Tertia penna est, rerum propter amicum con-
sumptarum detrimenta non tantum non deslere,
sed veræ liberalitatis fortitudine, non sentire; de
beneficiorum in usus fratrum collatorum magnitu-
dine semper gaudere in corde. Qui sentit, com-
putator est, non largitor; qui non gaudet, dolet.
De hac penna scriptum est: *Qui negligit damnum*
propter amicum, justus est; iter autem avari deci-
piet eum (Prov. xii).

In hoc intellige amicum amoris.

Quarta penna est, animam pro fratre ponere.
Quid est, animam pro fratre ponere? Pro temporali
etiam proximi salute, propriam voluntatem dese-
rere, et in articulo necessitatis, pro æterna salute
fratris, mortis discrimina libenter subire. De hac
scriptum est: *Majorem hac dilectionem nemo ha-*
bet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis
(Joan. xv). Major non ebulliet fervor amoris.

Quinta penna est, in his perseverare. Hanc per-
ficit virtus perseverantiæ. Finis, non pugna coro-
nat. Qui perseverat, cessare nescit.

Ala sexta.

Ala sexta est dilectio Dei. Hæc, ut alia, quinque
pennas habet.

Primam harum habet, qui aliud quam Deum
non concupiscit. Hoc est mobile hujus amoris.

Secundam pennam habet, qui propter Deum sua
distribuit, qui partem retinet, partem vero tribuit.
Hoc est calidum hujus amoris.

Tertiam pennam habet, qui propter Deum nihil
sibi reservat, sed omnia relinquit. Hoc est acutum
hujus amoris.

Quartam pennam habet, qui propter Deum se
ipsum abnegat. Se ipsum abnegat, qui suam deser-
rit, ut Domini solam faciat voluntatem. Hoc est
fervidum hujus amoris.

Quintam pennam habet, qui in his perseverat.
Quia, *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus*
erit (Matth. x). Hoc est incessabile hujus amoris.

Hæ sunt alæ de quibus Psalmista ait: *Sub um-*
bra alarum tuarum protege me, a facie impiorum
qui me afflixerunt (Psal. xvi). Item: *In umbra alu-*
rum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas (Psal.
lvi). Hæ sunt pennæ de quibus idem Psalmista
ait: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et vo-*
labo, et requiescam! (Psal. lrv). Volabo, inquit,
terrena deserens, cœlestia appetens, et requies-
cam vera libertate, æterna fruens beatitudine.
Amen.

MAGISTRI ALANI

AB INSULIS

LIBER POENITENTIALIS

SIVE

METHODUS DIGNE ADMINISTRANDI ET SUSCIPENDI SACRAMENTUM
POENITENTIÆ.

AD LECTOREM PRÆFATIO.

181 Joannes Trithemius, *Lib. De Scriptoribus*, Antonius Possevinus in *Apparatu sacro*, alique plures,
opera recensentes Magistri Alani de Insulis, inter ea referunt *Libros quatuor de Poenitentia, ad Bituricensis*

quorum initium sit: *Dei gratia Bituricensi*, etc. Hujus vero libri non meminerunt. At, prius quidem opus per celebriores quasque totius Belgii bibliothecas, insuper et aliquot externarum provinciarum, studiose quæsitum, reperire nequivi; hoc autem præsens (auctoris etiam nomine insignitum) pluribus in locis offendi: nam in primis, bibliothecam eximii domini Georgii Colvenerii, in alma universitate Duacensi S. Theolog. (nuper) primarii professoris, idem illum continere, testatur ejusdem bibliothecæ catalogus, quem super mihi transmissum, brevi impressum exhibebit tertia pars bibliothecæ Ms. Belgicæ, Antonii Sanderi, Iprensis canonici (20).

Aliud exemplar reperi in domestica nostra Dunensi bibliotheca ms. perantiquum, in pergamento exaratum. Tertium ex bibliotheca Sancti Gisleli, ordinis Sancti Benedicti in Hannonia mihi (de licentia Abbatis sui) perhumaniter submitit reverendus dominus Simon Guillemot, ejusdem cœnobii bibliothecarius, plane vetustissimum, et nihilominus, cum Dunensi nostro per omnia conveniens, exceptis paucis hinc inde verbis quæ in marginibus adnotavi.

182 Porro, utrum Alanus hoc opusculum a se primo conscriptum, postea auxerit, vel aliud ab hoc omnino diversum composuerit, quod Bituricensi archiepiscopo dedicaverit, me latet. Interim, operæ pretium duxi, pro confessoriorum et pœnitentium instructione, opusculum hoc publici juris facere ascriptis in margine locis sententiarum sacræ Scripturæ, quæ in eodem citantur; quippe, quod bonam et succinctam continet methodum, digne administrandi et suscipiendi pœnitentiæ sacramentum; ideoque doctissimorum virorum iudicio luce dignum. Circa quod tamen præmonitum volui lectorem, Magistrum Alanum dum agit de circumstantiis peccatorum in confessione explicandis, illam sequi sententiam, quæ asserit, confitendas esse circumstantias aggravantes intra eandem speciem, etiam subinde non valde notabiliter aggravantes; cujus contrariam licet jam fere communiter moderna sequatur praxis, Alani tamen sententiam plurimi olim docuerunt auctores antiqui, et etiamnum defendunt recentiores non pauci, viri doctrina clarissimi, quos magno satis numero citat Diana, parte prima, tract. sexto, res. prima. Quinimo doctissimus Franciscus Sylvius, in Comment. ad quæst. 9. Supplementi divi Thomæ, articulo secundo quæst. 1. materiam hanc pertractans bene demonstrat, utiliter etiam subinde in confessione exprimi non solum circumstantias aggravantes, verum etiam minuentes. Lege illum, et non miraberis si in Alano nostro similia reperias.

F. Carolus de Visca.

P. Dunensis.

ANAGRAMMA.

ALANUS : — *Lavans.*

Qui docet effusis lacrymis peccata LAVARE
Hic merito nomen jure LAVANTIS habet.

INCIPIT LIBER PŒNITENTIALIS.

183 A, a, a, *Domine Deus, quoniam puer ego sum*, A de quibus dicitur: « Maledictus elementarius senex ». »
et nescio loqui (Jer. 1). Si Jeremias ab utero sanctificatus, a Domino propheta electus, a criminali macula alienus, divina inspiratione edoctus, timens officium prædicationis assumere, et verba Dei resonare, se confessus¹ est puerum, se confessus est blæsum; quomodo nostri temporis hâmines ab utero immundi, a Domino reprobati, criminalibus nodis impliciti, a divina visitatione deserti, audent sacerdotii culmen ascendere, arcana cœlestia balbutire, cum non tantum sint infantes sapientia, et pueri sapiendo, sed senes desipiendo? cum non sint tantum blæsi ad prædicandum, sed muti ad loquendum? Si Jeremias qui eloquens erat, ad prædicandum Deum, se mutum confitetur, quomodo sacerdos mutus, ad loquendum de Deo se eloquentem B fatetur??

Sacerdotes nostri temporis senes sunt et pueri, Et dignis moribus se decenter adornent⁴, ut sic sacerdotii onus suscipiant, ut honorem honori impendant; seque reputantes indignos, clament cum Je-

¹ Professus. ² Aliud exemplar hic interserit sequentia: Si Jeremias puer malitia, onus prædicationis abhorruit, quomodo sacerdos puer scientia, sacerdotii honorem invadit? ³ Confitetur. ⁴ Seneca, lib. v epis. ⁵ Textus Scripturæ habet: morietur loco maledictus. ⁶ Exornent.

NOTÆ.

(20) Joannes Bunderius in indicibus librorum Mss. Belgii, etc., testatur se hunc libellum reperisse in multis bibliothecis, in diversis exemplaribus, intitulatum, *Correctorem et Medicum*.

renia : A, a, a, *Domine Deus*, quia sumus pueri, et nescimus loqui; quia ad sapiendum infantes, blæsi ad loquendum, claudi ad operandum.

Sacerdotum quidam sunt blæsi, alii taciturni, alii muti.—Et vere, quidam sacerdotum nostrorum sunt blæsi, quidam taciturni, quidam muti. Blæsi sunt, qui male verba formant; hi sunt, sacerdotes qui divina prædicant, sed vim prædicationis suæ in terrenorum emolumentum inclinant. Taciturni sunt, qui raro loquuntur; hi sunt, sacerdotes a quibus rarius arcana cœlestia prædicantur; quos aut negligentia retrahit, aut amor avertit, aut timor repellit. Hos negligentia facit torpentes, amor desipientes, timor pusillanimes. Muti vero sunt, qui aut prædicare nesciunt, aut scire contemnunt. De quibus dicitur: *Væ vobis, canes muti non valentes lutrare (Isa. lvi)*. Non valentes, quia nescitis; non volentes, quia contemnitis. Omnes isti clament: *A, a, a, quia infirmi ad operandum, quia fragiles ad sciendum, quia tepidi ad diligendum*. Istæ enim tres miseriam sacerdotibus congruunt; hæ tres imbecillitates sacerdotes istos invadunt; scilicet impotentia in bene operando, ignorantia in sciendo, negligentia in Deum diligendo.

Muri inter Deum et sacerdotes, sunt, impotentia, ignorantia, negligentia.—*Impotentiam murus perfoditur quatuor modis.*—*Idem de muro ignorantiam.*—*Murus quoque negligentiam quatuor modis perforatur.*—*Muri prædicti totaliter subinde destruuntur.*—Isti tres muri sunt inter sacerdotes et Deum positi, ne Deum videre possint per cognitionem; ne ad Deum possint gradi per bonam operationem; et ne ad Deum pervenire queant per charitatem. His tribus muris quidam inclusi clauduntur, a quibus iidem muri perforantur; quidam plenarie muros destruunt; quidam cœlesti scala transcendunt. His muris impediuntur, qui ad bene operandum, tardantur impotentia; ad Deum cognoscendum, impediuntur ignorantia; ad Deum diligendum, offenduntur negligentia; **184** hi, *ligatis manibus et pedibus, projiciuntur in tenebras exteriores, ubi erit fletus, et stridor dentium (Matth. xxi)*. Quidam muros perforant, quia conantur infirmitatem infirmare, ignorantiam tenebras expellere, negligentiam torporem excutere. Isti quadruplici machina murum impotentiam perfodiunt, et in eo quatuor fenestras constituunt, dum per eleemosynarum largitionem, per jejuniorum austeritatem, per vigiliarum continuationem, per orationis devotionem, quasi per quatuor fenestras sic Deum respiciunt, ut eos respiciat, sic ad Deum orant, ut eos Deus exaudiat; sic ad eum veniunt, ut ipse adveniat. De his fenestris legitur in Cantico amoris: *Ecce, sponsus stat post parietem, aspiciens per fenestras, respiciens per cancellos (Cant. ii)*. Istæ tamen fenestram aliquando ab allophilis obturantur, id est prædictæ operationes per quas re-

spicimus Deum, a vitis impediuntur; dum eleemosynam exstirpat avaritia, jejunium crapula, vigiliam somnolentia, orationem acedia. In secundo muro, scilicet ignorantiam, quatuor sunt fenestram, dum per creaturas Deus agnoscitur: *per ea enim quæ facta sunt, invisibilia Dei comprehenduntur (Rom. i)*. Dum ratio ad Deum intelligendum⁷ movetur; dum homo inspiratur⁸ divina inspiratione, dum divina Scriptura disquiritur: dum sic quadruplici investigatione homines Deum inquirunt, quasi per quatuor fenestras eum aspiciunt. Sed hæ fenestram frequenter obturantur, dum in creaturis Creator non legitur, dum homo a divina illustratione⁹ deseritur, dum ratio sensualitati ancillatur, dum sacra Scriptura contemnitur. Tertius vero murus scilicet, negligentiam, quadruplici fenestram foramine; dum Deum diligimus supra nos, proximum juxta nos, corpus infra nos, animam intra nos. Sed hæ fenestras obturamus, dum Deum postponimus, nosque ipsos negligimus, proximos contemnimus, dum corpora nostra nimis delicate nutrimus. Prædicti vero muros plenarie destruunt, qui jam in æterna tabernacula recepti, æternaliter vivunt, qui nec impotentia curvantur, nec ignorantia turbantur¹⁰, nec charitatis negligentia laxantur.

Muros hos quidam transcendunt.—Illi vero hos muros cœlesti scala transcendunt, qui quamvis in carne positi, tamen septiformi gratia præditi, ad divinam contemplationem evadunt, ubi potentia in interna operatione, scientia in contemplatione, charitas in devotione. Hi muri sacerdotes nostros impediunt, iter concludunt, visum impediunt, intentionem offendunt.

Sacerdotes comparantur pueris.—Clament igitur sacerdotes nostri; *A, a, a, Domine Deus*, nescimus loqui, quia pueri sumus, et nescimus solidioribus cibis uti. Hæ enim tres imbecillitates humanæ, imminet pueritiæ, pueri namque gradi nequeunt, loquendo balbutiunt, solido cibo uti non possunt. In hoc ergo sacerdotes nostri sunt pueri, quia in gradiendo, id est in bene operando aut retrogradi fiunt, dum ad posteriora, id est ad terrena respiciunt, vel ad scandalum criminalium peccatorum offendunt, vel in abyssum obstinationis ruunt. Loqui vero nesciunt, quia aut fatua eructant, aut terrena plusquam cœlestia commendant, aut vera tacent¹¹, aut plenarie silent.

Corpus Dominicum cibus est quibusdam salubris, aliis insalubris.—Solidiori vero cibo uti non possunt, quia ad deglutendum vel masticandum infirmi sunt. Cibus solidus et grandium, est corpus Dominicum, quod parvulos sensibus enecat, provectos vivificat, graviter ægrotantibus est ad ruinam, sanis ad sanitatis tutelam. Cibus tamen iste, ægrotantibus est medicina, si sumatur cum debitæ considerationis cautela, ut ægrotus culpa, ducatur¹² poenitentia

VARIE LECTIONES.

⁷ *Exemplar Dunense habet: Ad divina intelligenda.* ⁸ Illustratur. ⁹ Visitatione. ¹⁰ Tenebrantur. ¹¹ Dissimulant. ¹² Angatur.

ut cœlesti medico promittat obedientiam, morbi A vitare causa. Idem cibus, sanis est relectio, id est justis provectio. In hoc ergo sacerdotes nostri pueris sunt comparabiles, quia sicut pueri cibo solido non valent uti, quia manus habent invalidas ad tenendum, os ad manducandum, stomachum ad recipiendum; sic, sacerdotes manus habent invalidas ad tractandum cœlestes escas, quia manus **185** quas injuste porrigunt ad pecuniam, consequenter extendunt ad eucharistiam; manus quibus illicita palpant, divina mysteria pertractant.

Os etiam habent invalidum et immundum ad capiendum cœlestem cibum. Indignum enim est, ut os cœlesti pane saginetur, quod multorum ciborum crapula suffocatur. Indignum certe est, ut in os illud introeat veritas, per quod eructatur falsitas. Stomachus etiam inentis terrenorum appetitu relectus, cœlestes respuit apparatus, et mens amplectens terrenorum cibum, cœleste respuit ¹⁸ viaticum. Malo ergo sacerdoti ingruit prædicta vox lamentationis, *A, a, a*, etc.; bono vero sacerdoti congraudet illa vox exsultationis. *Euge serve bone, et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis*, sapientiam dispensando, *supra multa te constituam* (*Matth. xxv*), Deum diligendo. In die vero iudicii, imminet malis sacerdotibus vox illa timenda et tremenda. *Væ, væ, væ*, quia pueri fuimus, et loqui nescivimus. Et vere nescierunt loqui in prædicando, prædicationem retorquentes in terrena. Nescierunt loqui in orando, orantes indebita; nescierunt loqui ^C subditis consulendo, loquentes incongrua ¹⁹. Quos enim debent mundare a vitiiis, male consulendo, magis deturpant; quos debent ad superna erigere, magis in terrena incurvant: quos debent sanare, profundius vulnerant.

Sacerdotes sunt spirituales medici.—*Peccator spiritualis ægrotus est.*—*Quomodo ad confessionem inducendus.*—Sacerdos etenim debet vicem gerere spiritualis medici, subditus debet vicem gerere spiritualis ægroti; sicut enim materialis physicus accedens ad ægrotum, primo verbis mulcet ægrum, compatiens ægrotum, se conformat infirmo, verbis blanditur, salutem pollicetur, ut æger confitenter morbi detegat quantitatem, doloris acredinem; percepta vero morbi quantitate, doloris acredine, consequenter inquirat tempus, quando morbus inceperit, locum ubi morbus eum arripuerit; ætatem cujus ætatis sit. Disquirat quoque causam morbi, et originem, morbi diuturnitatem, minuendi consuetudinem ²⁰, personæ statum, pulsus impetum, corporis gestum, faciei habitum. Bene cognitis morbi circumstantiis, accidentibus infirmitatis, medicus secundum quantitatem morbi, diætam magis aut minus attenuat, quosdam cibos vetat, alios impe-

rat; ægro vero pejora promittit, nisi injuncta custodiat; consequenter, contraria contrariis curat. Sic sacerdos quasi spiritualis medicus, dum ad eum accedit peccator spiritualis ægrotus, primo debet peccatorem verbis allicere, blandimentis mulcere, ut facilius detegat morbum, detegat peccatum ut melius post peccati detectionem, cum prius præposuerit blandimenti verba, concludat satisfactionis verba: monens ne erubescencia ductus, suos diffiteatur reatus; ne coram homine fateri crimina vereatur, quia non homini sed Deo confitens loquitur. Nec apud judicem poli confessus pro condemnato tenebitur, sed pro absoluto habebitur: hoc ostendens auctoritate multiplici, quod reatus deletur confessione peccati. Ait enim Auctoritas: *Confitemini alterutrum peccata vestra* (*Jac. v*). Et alibi *Dixi confitebor*, etc., *et tu remisisti impietatem peccati mei* (*Psal. xxxi*). Item Christus decem leprosis sanatis præcepit ut se ostenderent sacerdotibus (*Luc. xvii*). Per quod significatur, quod ille qui laborat lepra spirituali debet se ostendere sacerdoti per confessionem delicti. Præterea, docens, quod peccatum illud quod in præsentem detegitur, in die iudicii tegetur; quod vero in præsentem velatur, in futuro revelabitur. Consequenter, ut reus minus vereatur confiteri peccata, si sacerdos videt eum duci erubescencia, inquirat ab eo in generali utrum hac vel illa laboraverit culpa? ut reus inquisitus, confiteatur quod primum dicere verebatur, verbi gratia: *Quærit utrum illicito coitu laboraverit, vel furto, vel rapina?* et sic de aliis.

In peccatis carnis non debent inquiri nimis minuta.—Si vero confessus fuerit, se coitu illicito laborasse, quærat de specie, utrum fuerit fornicatus, vel adulteratus, vel incestu laboraverit, vel in peccato contra naturam exorbitaverit? Sed non debet ad minutias descendere, quia descendente ad individua peccatorum, jubet Christus **186** quiescere, ne peccati incogniti inquisitio, det peccandi occasionem, quia *qui nimis emungit, elicit sanguinem* (*Pro. xxxix*). Et cum jam in omnem terram exierit sonus prædicatorum, hujusmodi minutias investigare, dicimus otiosum; cum hujusmodi inquisitio soleat esse erroris occasio; quia,

^D *Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.* Unde et de lege veteri dicitur: *Lex subintravit ut abundaret delictum* (*Rom. v*). Cui per legis traditionem quædam esse peccato innotuerunt, et tunc magis homines in ea exarserunt. Cesset ergo nimis subtilis inquisitio. Exempli causa: Si quis confiteatur se aliquam cognovisse, non quæram utrum eam cognoverit ante vel retro vel hujusmodi. Similiter de aliis inquirendum est.

(21) Bene cognito morbo, detecto peccato, inves-

VARIE LECTIONES.

¹⁸ Fastidit. ¹⁹ Indelicta. ²⁰ Vivendi consuetudine.

NOTÆ.

(21) De hac, et sequentibus pluribus circumstantiis, vide quæ supra ad finem præfationis adnotavimus.

tigare debet tempus, utrum scilicet sit perpetratum peccatum in die festo quando specialiter feriandum est a servili opere, id est peccato. Gravius enim est quod fit diebus festivis.

Præterea utrum hora deputata orationi peccaverit, vel alia? gravius enim errat, qui vacat amplexibus tempore orationi deputato, quam alio.

Similiter, circumstantiæ temporis considerandæ sunt circa alia peccata, per quas aggravantur vel minorantur culpæ (22).

Status quoque loci considerandus est, utrum subditus peccaverit in loco sacro, an profano? in loco publico, an secreto: gravius enim errat, qui in oratorio peccat, quam in loco profano, similiter, qui in loco publico, quam secreto.

Inquirenda est quoque ætas, utrum reus sit senex an puer? gravius enim peccat senex, qui rerum habet experientiam, quam puer qui nullam. Considerandus est et sexus, utrum scilicet sit vir vel mulier; quia secundum hoc quod sexus est magis firmus, vel imbecillior, est culpa minor vel gravior.

Præterea, confitenda est origo peccati, et causa, ut si forte fornicatus fuerit reus, inquirendum erit, utrum deceptus fuerit pecunia, vel peccati dulcedine, vel ebrietate; gravius enim peccat si odore lucri, vel dulcedine blandimenti, quam si ebrietate decipitur. Simili modo, de causa et origine aëterius peccati inquirendum est.

Peccati quoque diuturnitas consideranda est, quia secundum hoc quod peccatum magis duravit vel minus grave est vel gravius.

Debet quoque considerari consuetudo vivendi, utrum reus sit detentus vitio pravæ consuetudinis.

Considerandus etiam quandoque est personæ status, utrum peccator dives fuerit vel non; nam magis peccat dives, si furetur, quam pauper, quia majorem causam habet impulsivam pauper ad furtum, quam dives.

Debet quoque considerari conditio, utrum laicus sit, vel clericus, utrum majoris ordinis sit, vel minoris; quia secundum quod gradus est altior tanto casus gravior.

Complexio etiam consideranda est, secundum quod signis exterioribus perpendi potest; quia secundum diversas complexionem, unus magis impellitur ad aliquod peccatum, quam alius, quia si cholericus est, magis impellitur ad iram, si melancholicus, magis ad odium; si sanguineus, vel phlegmaticus, ad luxuriam.

Considerandum quoque est, utrum reus passus sit recidivum in aliquo peccato; quia si quis contritus fuerit de aliquo peccato, et iterum incidat in illud, gravius tenetur quam prius.

Vultus animi figura.— Considerandus est etiam corporis gestus, vel faciei habitus, ut per exteriora

comprehendantur interiora, utrum nimirum intensus sit motus mentis ad continendum, vel remissus; quia cum vultus sit quasi animi signaculum, et figura, per vultum, utcumque, potest perpendi quæ sit voluntas interna; quia si vultus est in terram demissus, fletibus irriguus, internas contritionis signat cruciatus: si vero facies fuerit erecta, et nulla vestigia gerens tristitiæ minor videtur esse pœnitentia.

Peccata corporalia et spiritualia.— *Spiritualia graviora sunt corporalibus.*— Non solum peccantis considerandus est status, verum quoque peccati. Considerandum enim est utrum peccatum sit corporale, an spirituale, utrum scilicet sit natum ex infirmitate carnis an ex vitio animæ. **187** Corporalia autem dicuntur peccata, quæ ex infirmitate carnis nascuntur, ut, luxuria, crapula, etc. Spiritualia vero, quæ ex vitio animæ nascuntur, ut, invidia, avaritia, superbia. Cæteris autem circumstantiis relegatis, gravius est peccatum spirituale, quam corporale. Ut etenim testatur Gregorius: « Peccatum carnale est majoris infamiæ, et minoris culpæ; peccatum spirituale majoris est culpæ, et minoris infamiæ. »

Considerandum est quoque, utrum peccatum sit de genere venialium, vel mortalium, quia secundum hoc, major vel minor satisfactio injungenda est.

Præterea, inquirendum est, utrum scienter factum sit, vel ignoranter; quia scientia culpam aggravat, ignorantia alleviat; et, cui datum est donum majoris scientiæ, transgressor majori subiacet culpæ.

Investigari quoque oportet, utrum peccatum sit tantum voluntatis, an voluntatis et operis? gravius est enim peccatum voluntatis et operis, quam voluntatis tantum. Item, utrum peccatum sit tantum in delectando, an etiam in volendo.

Præterea, attendendus est diversus status rei in quam reus peccavit, verbi gratia: si cognovit aliquam, utrum fuerit soluta vel non, aut ille qui cognovit, conjugatus, vel non: Si conjugatus non est, minus peccatum est; si conjugatus, majus. Si vero conjugatus aliam alii copulatam cognoscat, gravissime peccat; si vero solutus solutam cognoverit, inquirendum est, utrum eam defloraverit, an non, quia gravius peccavit, si eam defloraverit, quam si eam cognoverit corruptam. Inquirendum etiam est, quoties eam cognoverit. Præterea, utrum vi oppresserit eam, vel non, quia magis delinquit qui vi opprimit, quam qui spontaneam cognoscit.

Oportet quoque investigare, utrum ejus sit consanguinea, vel affinis. Item, utrum sit simplex, vel astuta; gravius enim peccat qui decipit simplicem, quam qui astutam,

Similiter observandum est, utrum peccaverit peccato contra naturam, vel non; quia simpliciter

NOTÆ.

(22) Legi etiam utiliter poterit, Cominck, *De pœnitentia*, q. 7, dub. 3, et Sayrus lib. xxi, c. 3.

fornicatione gravius peccatum est adulterium, A adulterio incestus, incestu peccatum contra naturam

Peccata contra temperantiam. — Eodem modo, si in cibo vel potu peccaverit, inquirendum est, utrum in abstinentia ductus, tempus comedendi præoccupaverit? vel immoderantia seductus, in appetendo cibum vel potum, mensuram excesserit; vel inhonestate deceptus, nimis delicata fercula exquisierit, et eis operam dederit.

De mendacio. — Utrum etiam inverecundia fractus, in turpia verba proruperit? Utrum mentitus sit, et si mendacium locutus est, utrum joco mentitus sit, vel naturali pietate ductus, ut obstetrices quæ mentitæ sunt Pharaoni (*Exod. 1*), ad conservandam vitam filiorum Israel; vel ita, ut nulli profuerit, et alicui obfuerit, vel decipiendi libidine, vel placendi cupiditate, quia secundum hos status, majora vel minora sunt mendacia.

De homicidio. — Similiter, si quem interfecerit, utrum ex subitaneo iræ motu, vel rancore animi inveterato, vel vindicta, vel spe pecuniæ, vel vim vi repellendo, vel injurias sibi illatas vindicando, vel repellendo, vel timore vel alterius prece, aut amore? hæc et aliæ circumstantiæ, circa res in quibus, vel in quas peccavimus, sunt considerandæ.

Et hæc de circumstantiis dicta sufficiant. Prudentis enim lectoris erit, ex his alias conjectare.

Confessarii prudentia in satisfactionibus injungendis. — Hoc modo a peccatore detectis morbis, spiritualis medicus pro diversis peccatis, diversas debet injungere satisfactiones, quasi diversas medicinas, et diversas diætæ, primo ostendens comminando et terrendo, in quantis peccatis reus jacebat; quantæque pœnæ debeantur iis, si cum eis decederet; a quantis liberabitur, si per pœnitentiam doleat: afferens in exemplum, David, qui per contritionem cordis a peccato est liberatus homicidii et adulterii (*II Reg. 11*). Mariam Magdalenam per pœnitentiæ lamenta, a septem dæmoniis liberatam (*Luc. vii-viii*). Latronem, cui in cruce pendenti dictum **188** est: *Hodie mecum eris in paradiso* (*Luc. xxiii*). *Deus enim non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (*Ezech. xviii*). Et alibi: *Quacumque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius* (*Ezech. xxxiii*).

Contritio excitanda. — *Praxis excitandæ contritionis.* — Moneat quoque, ut vera sit contritio, et non sophistica, nec sophisticæ sint lacrymæ, sed a fonte cordis manantes, docens quod tria debeant esse in cordis contritione, cordis contritio, oris confessio, operis satisfactio. Moneat quoque ut peccator scrutetur angulos conscientiæ, ut nullum peccatum quod non confiteatur, prætermittat, quod in memoria habeat; quia non valet particularis confessio, sicut nec contritio. Si vero confiteatur reus peccata, sed se nolle pœnitere dicat, nec posse a peccato abstinere, multipliciter eum admoneat,

multipliciter absterreat, ostendens, quomodo peccatores Deus non solum in futuro, sed etiam in præsentem puniat; ostendens quomodo humanum sit peccare, sed diabolicum perseverare. Pœnæ acriter ante oculos ejus proponat, quæ ipsos impœnitentes exspectat, ut sic saltem servili timore compunctus, ducatur ad pœnitentiam; et tunc, servilis hic timor introducat charitatem, quasi seta filum.

Peccatum peccato punitur. — Doceat quoque quomodo viscus pravæ consuetudinis, hominem in pejus trahat, quia crimina criminibus vindicantur. Justum enim est, ut *qui in sordibus est, sordescat adhuc* (*Apoc. xxi*): et peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, suo pondere ad aliud trahit. In exemplum ponendo Saul, qui per peccatum inobedienciæ, de quo non pœnituit, in idololatriam et avaritiam incidit (*I Reg. xv, xxviii*). Judas, quia de prodicione non pœnituit, laqueo se suspendit (*Matth. xxvii*). Debet quoque sacerdos vultum compatiens reo exhibere, ut sic reus saltem verecundia ductus, ad pœnitentiam invitetur. Lacrymæ admonentis, lacrymas excitent pœnitentis.

Reus impenitens quomodo tractandus. — Instruere quoque debet reum nimis de misericordia Dei confidentem, ne peccet in spe; quia hoc est peccare in Spiritum sanctum, et *maledictus homo qui peccat in spe*. Si vero reus nullo modo pœnitentia duci velit, eum sacerdos suo consilio omnino privare non debet, imo admonere debet, ne a piis precibus, elemosynis, et jejuniis desistat, ut sic Deus cor illius ad pœnitentiam convertat. In hoc tamen quodammodo sine consilio debet eum relinquere, ut nec admoneat eum in tali proposito corpus Christi sumere, nec injungat abstinere; sed in hoc eum instruat, quod si in hoc statu manens, sumpserit, iudicium sibi manducabit (*I Cor. xi*). Si vero in tali statu permanens reus ad sacerdotem accedat ut Eucharistiamumat, exactorem admonere debet, prohibere non potest.

Satisfactio ordinariæ semper injungenda. — Si vero reus, prout sacerdoti videbitur, sufficienter pœniteat, juxta peccati statum satisfactionem injungat. Posset tamen perpendi tanta contritio, quod nulla deberet sequi satisfactio; sicut Christus videns in Maria Magdalena contritionis quantitatem, et in latrone pœnitentiæ virtutem, illi dixit: *Vade, et amplius noli peccare* (*Luc. xii*). Illic vero: *Hodie mecum eris in paradiso* (*Luc. xxiii*).

Contritio autem aliquando est sufficiens, quando sufficit ad deletionem culpæ, et non pœnæ.

Contritio subinde per se sufficiens est ad culpæ deletionem, imo et pœnæ. — *Satisfactio commensuranda est culpæ.* — Aliquando plena, ut quando delet et pœnam et culpam; aliquando vero abundans, quando non solum deletur pœna et culpa, sed augetur quoque corona. Raro tamen relaxanda est pœna, nisi immensæ contritionis manifesta sint exterioris signa, ne peccator facilius relabatur in culpam, cum null

iam sentiat satisfactionis vindictam; quia in augmenta facinorum, impunita solet redundare iniquitas. Ideo etiam maxime contrito injungenda est satisfactio, ad cautelam, et humilitatem conservandam; quia sicut juxta quantitatem morbi, dispensanda est diæta, et juxta vires ægri, adhibenda est medicina; ita secundum quantitatem peccati, mensuranda est satisfactio, juxta infirmitatem et facultatem rei, minuenda vel augmentanda pœna, eaque juxta quantitatem contritionis commensuranda. **189** Quanto enim gravius fuerit peccatum, tanto magis debet excedere¹⁸ satisfactio augmentum; quanto culpa levior, tanto satisfactio minor. Quando autem necessarium erit satisfactionem injungere majorem, moneat reum ne pœnitentiæ gravitatem abhorreat, ostendendo quod gravitas peccati majorem exigit pœnitentiam, sed commensurare velit eam juxta humanæ fragilitatis impotentiam. Verbi causa: Si satisfactionem vult injungere pro peccato luxuriæ, quamvis magnam infligat satisfactionem, ne scandalizetur peccator, debet ei significare quod major debeatur satisfactio tali culpæ, sed remittendum sit de pœna, considerata humanæ fragilitatis impotentia. Unde consequenter significare debet, quod maximum sit peccatum luxuria, et quammaxime vitandum; quia corpus enervat, inficit, et exanimat¹⁹, nomen infamat, animam vitiat, et æternaliter damnat. Sic etiam pro aliis peccatis pœnitentias injungendo, significare debet, quæ pœnæ talibus peccatis debeantur; ne peccator scandalizetur pro quantitate satisfactionis.

In satisfactionibus injungendis, considerari subinde debet status personæ. — Juxta vires quoque ipsius rei, debet pœna²⁰ compensari, ut si reus potens est ad sustinendum, austeritates jejuniorum, et labores vigiliarum; si vero imbecillis est ad hos labores sustinendos, redimat hoc remedio orationum; ut, si jejulare non potest, saltem oret, orationes quoque condiat elemosynis. Si vero pauper est, ad orationes confugiat, limina sanctorum, si potest, visitet peregrinando, sicque vicaria necessitudine substituantur sibi operationes bonæ. Ut, si deest elemosyna, succedant jejunia; si deest jejunium, oratio suppleat defectum. Quanquam ne aliquis ab elemosyna se per paupertatem excuset, Deus non attendit quantum, sed, ex quanto. Tantum immisit²¹ vidua ponens duo minuta in gazophylacium (Marc. xi), quantum divites, qui ex abundantia multa offerebant. Unde Dominus ait: *Qui potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo (quia Christi estis) amen, amen dico vobis, non perdet mercedem suam (Matth. ix).* Unde Apostolus ait, ne quis se paupertate excuset: *Nolite errare, Deus non irridetur, quod enim seminaverit homo, hoc et metet (Gal. vi);* nec solum juxta quantitatem morbi conformanda est pœna, sed etiam juxta qualitatem,

A ut sicut medicina vel materialis medicus, contrariis contraria curat; sic spiritualis medicus, contrariis contraria excludat. Ut, si reus peccato crapulæ irretitus fuerit, injungantur ei jejunia, ut per jejunium²² deleatur reatus peccati. Si seductus ebriitate per vinum, invitetur ad aquæ potum.

Quia vero consanguinæ sunt, crapula et luxuria (nam venter mero æstuans facile despumat in libidinem) sicut jejunium facit contra crapulam, ita militat contra luxuriam. Unde pro luxuriæ peccato, reus affligendus est jejunio, quia jejunium corpus castigat, et in servitutum redigit (I Cor. ix).

Juxta ergo quantitatem contritionis, injungatur pœna satisfactionis; ut quod minus est in contritione, plus sit in satisfactione; vel quod plus est in contritione, minus sit in satisfactione.

Reus quomodo excitandus ad pœnitentiæ admissionem. — Sed caveat sacerdos, ne vel odio ductus satisfactionem augeat, vel amore tractus, debitam minuat; vel pecunia illectus, pœnitentiam remittat. Moneat quoque peccatorem, ut si digne de peccatis aliquando pœnituerit, et satisfactionem fecerit, et postmodum in aliquod eorum incidit, confiteatur non solum illud, sed etiam præterita de quibus contritus est, quia clamare videtur sacra Scriptura (Matth. v), quod peccata ratione contemptus redeunt; securius est ergo confiteri, quam non confiteri. Si confiteatur illa, sacerdos non debet ei injungere tantam pœnitentiam, quantam, si in actu eorum esset, injungeret.

Usurariis et furibus quid injungendum. — Si vero reus confessus fuerit peccatum usuræ, consulat ei sacerdos, ut ea quæ per usuram rapuit, restituat, **190** si restituendi facultas adsit; aliter enim non esset ei salus. Auctoritas: « Quia non datur venia, nisi restituantur ablata. » Si vero facultatem restituendi non habeat, voluntatem offerat, quia sufficit affectus, ubi deest effectus, iis autem spiritualiter reddat quibus rapuit; si desunt, eorum proximis, si nec proximi inveniantur, erogetur pauperibus. Elemosyna tamen de rapina facta, si supersint ii quibus rapuit, et reddere noluerit, non valet. *Qui enim de rapina pauperis sacrificium Deo offert (Eccli. xxxiv), ut ait auctoritas, idem facit, ac si victimet filium in conspectu Patris. Abominabilis est nempe Deo, impiorum oblatio (Prov. xxi).*

Similiter si per falsum patrociniū in causa, vel per falsum iudiciū, si per violentiam, vel qualemcunque exactionem violentam, vel qualemcunque negotiationem fraudulentam, aliqua extorsit, ea reddat, quia sine eorum solutione non est salus

Simoniaci de quibus admonendi. — Similiter, si Simoniace aliqua acquisierit, ordinans vel ordinatus, ea reddere tenetur. Sed prælatus, si aliqua Simoniace a subditis extorsit, solvere tenetur; at non

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ Exemplar Dunense habet: Excrescere. ¹⁹ Contaminat. ²⁰ Pœnitentia. ²¹ Meruit. ²² Pœnam jejuni.

lis a quibus habuit, sed potius ecclesiæ relinquantur, vel pauperibus erogentur; subditus vero qui Simoniace præbendam acquisivit canonicam, eam relinquat, et de Simonia pœnitentiam agat, et ususfructus, si potest, Ecclesiæ reddat. Si vero infra annos discretionis de canonica investitus fuerit Simoniace, interventu pecuniæ amicorum, cum ad annos discretionis venerit, et hanc Simoniam intellexerit, canonicæ abrenuntiet, et usum fructum reddat, si potest, Ecclesiæ.

Sed quia de pœna ²¹ fecimus mentionem, videmus quare antiqui Patres tam onerosas satisfactiones pro peccatis injunxerint, et utrum temporibus nostris de rigore illo antiquo aliquid remittendum sit, juxta statum peccatorum, et diversitates peccantium; an idem rigor sit retinendus, qui ab antiquis patribus est ordinatus.

Pœnitentiæ olim multo rigidiores injungebantur quam modo.— *Distinctionis ratio.*— In primitiva Ecclesia, cum majori charitate fideles quodammodo astringerentur, si quis incidere in mortale peccatum, ad majorem cautelam, in pœnitentiæ injunctioe districtus rigor tenebatur, ut peccatores distinctione pœnæ arctati, cautius sibi providerent in evitacione peccati. Sicut imperator, cum primum legem promulgat, ut populus in observatione cautior sit, transgressoribus legis districtiorem pœnam infligit; sic imperator cœli et terræ, in prima legis suæ promulgacione, voluit transgressores dictæ legis gravius puniri, ut sic sollicitiores ²² essent ad cavendas transgressiones præcepti.

Unde, et in præsentia Petri, Ananias cum Saphira morte percussus fuit (*Act. v.*), quia partem possessionis suæ retinuit, ut sic alii magis timerent, et a simili peccato caverent. Sed multiplicata Ecclesia Dei, invaluerunt peccatorum morbi, et quia numerus defendit eos, oportuit remitti de pœnæ distinctione, ne pœnæ districtio potius esset in offensam, quam medicinam.

Pœnitentiæ modo temperandæ.— Remittendum ergo fuit de pœna, ut vocarentur per indulgentiæ pietatem, qui revocari non poterant per rigorem. Unde, cum quidam modernorum, jejunia et vigiliis ferre non possent, injunctæ sunt oblationes, orationes, peregrinationes. Ideo quoque remittendum est de rigore pœnitentiarum antiquitus injunctarum, quia olim natura humana robustior erat ad ferendum pœnitentiæ onera, quam modo, et ideo temperanda est pœnitentia. Sicut materialis physicus, potiones antiquitus excogitatas, cum homines robustiores erant, modo naturæ temperant, propter imbecillitatem infirmitatis humanæ.

Pœniti acquirescendum in pœnitentiæ injunctioe.— Temperandæ ergo sunt pœnitentiæ, ut si pœnitens a jora ferre non possit, vel de injunctis nulla

A ferre velit vel implere possit, quærat **191** ab eo, quid ferre valebit, et secundum ejus responcionem sacerdos pœnitentiam injungat, nec illum omnino sine pœnitentiæ consilio relinquat; quia ex tanta charitate poterit adimplere minora, nec succumbet minori sarcinæ, qui premeretur majori onere. Sacerdos ergo tanquam bonus dispensator, cibaria discrete distribuatur, ut juxta verbum Apostoli, *qui infirmus est, otus manducet (Rom. xiv).*

Videndum ergo, quæ fuerint satisfactiones antiquæ, et quomodo secundum tempus modernorum, et status peccantium, videatur de rigore remittendum aliquid.

« *Canon pœnitentialis, de homicidio voluntario.*— Legitur in *pœnitentialibus* quod si quis, homicidium fecerit voluntate, et non ex necessitate, non in hostem, sed per suam cupiditatem, quadraginta dies pœniteat continuos, quod vulgus carenam vocat, ita, ut consuetudo est, in pane et aqua jejunans, et septem annos sequentes sic observans; primum annum post illos xl dies, totum deducens sine potu qui inebriare possit, a carne abstinens et sanguine et caseo, et ab omni pingui pisce, nisi illis festis diebus qui in illo episcopatu ²³ a cuncto populo celebrantur; et nisi sit in magno itinere, vel in tali comitatu, ut abstinere non possit, vel aliqua infirmitate detentus, tunc liceat ei, uno denario, vel pretio unius denarii, aut tres pauperes pascendo, tertiam feriam ²⁴, et quintam, et Sabbatum redimere, ut vino vel meduce, aut cerevisia utatur; ita tamen, ut postquam domum venerit, et sanitati fuerit restitutus, nullam habeat licentiam redimendi.

« *Completo anni circulo, in ecclesiam introducatur, et pacis ei osculum concedatur. In secundo autem anno, et tertio similiter jejunet, nisi quod tertia feria, et quinta, et Sabbato, potestatem redimendi prænominato pretio, ubicunque sit, habeat. Cætera omnia diligenter observet ut in primo anno.*

« *Canon alius rigidior.*— Per singulos quatuor annos qui remanent, tres quadragesimas per legitimas ferias debet jejunare, primam ante Pascha, cum cæteris Christianis. Aliam, ante festum Sancti Joannis Baptistæ, et si aliquid remanet, post festum impleatur. Tertiam ante nativitatem Domini. Quibus temporibus a vino et ab omni alio potu qui inebriare possit, et a carne, et caseo, et pinguibus piscibus abstineat. Et ut non sit sine pœnitentia quando vivat, in omni vita sua, omnes sextas ferias in pane et aqua pœniteat, et si redimere voluerit, potestatem habeat uno denario redimendi, vel pascat tres pauperes. Hoc secundum misericordiam videtur concedi, non secundum canonicam censuram; quia canones sic præcipiunt. Si quis per industriam et

VARIÆ LECTIONES.

²¹ Pœnitentia. ²² Solertiores. ²³ In exemplari *Dunensi* habetur episcopo. ²⁴ *Ibidem* deest, feriam tertiam, *solumque* habetur feriam quintam et Sabbatum.

cupiditatem, homicidium fecerit, sæculum relinquat, et ingrediatur monasterium, et ibi Deo jugiter seruiat. »

Ecce, una istarum pœnitentiarum videtur injungi ex rigore, alia ex mansuetudine : Utraque tamen temporibus nostris, nimium videtur asserre rigorem.

Ut ergo magis elucescat, quomodo pœnitentiæ aut remittendæ sint, aut augendæ ²⁵, videndum est primo, quot modis dicatur pœnitentia ? secundo, in qua acceptione hic teneatur ? tertio quot sint modi pœnitentiarum ? ²⁶ quarto, quare sub septenario numero frequentius pœnitentiæ injungantur ? quinto, quomodo secundum diversos status exaggerandæ vel remittendæ sint pœnitentiæ ?

Pœnitentiæ variæ acceptiones. — *Pœnitentia interior.* *Pœnitentia exterior.* — Pœnitentia aliquando dicitur, cordis contritio, qua quis deflet delicta, nolens amplius iterare commissa. Secundum hoc, dicit auctoritas, quod pœnitere est peccata deslere, et nolle amplius defendenda committere. Pœnitentia etiam dicitur, satisfactio pœnitentiam comitans ; quæ dicitur pœnitentia, quasi pœna tenens hominem. Hæc dicitur exterior, prædicta vero interior. De interiori dicit **192** Petrus in Actibus apostolorum (*cap. 11*) : *Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum.* De exteriori vero pœnitentia Ambrosius ait, super Epistolam ad Romanos : *Gratia Dei in baptismate non requirit gemitum vel planctum.*

Pœnitentiæ civiles, solemnes, privatæ, ecclesiasticæ. — *De carena. Casuum reservationem approbat.* — *Carena non est infligenda clericis.* — Pœnitentiarum aliæ sunt civiles, aliæ ecclesiasticæ ; civiles sunt, quæ hominibus infliguntur juxta civilium legum decreta, quarum aliæ sunt solemnes, aliæ privatæ. Solemnes sunt, quæ pro majoribus flagitiis publice infliguntur ; privatæ vero sunt, quæ secreto infliguntur. Hæc autem pœnitentiæ civiles, diversis de causis vel emolliuntur, vel exasperantur, et potius dicendæ sunt pœnæ, quam pœnitentiæ. Satisfactiones ecclesiasticæ, proprie pœnitentiæ dicuntur, quia ex interiori pœnitentia frequentiter procedere solent. Ecclesiasticarum autem, alia solemnitas, alia privata. Solemnitas est, quæ pro majoribus criminibus, vel notoriis, vel pro his criminibus quæ quis confessus est, vel de quibus quis convictus est, infligitur, quæ carena solet appellari : et sicut est de majoribus criminibus, sic ad majores prælatos Ecclesiæ pertinet hanc infligere. Quamvis enim minores sacerdotes habeant potestatem ligandi atque solvendi, tamen specialiter ad eos pertinet pro minoribus ligare vel solvere, sed majoribus prælatis tanquam peritioribus et dignioribus, majora reservantur. Et, nota quod illa sollemnitas pœnitentia quæ carena dicitur, et laicis infligitur, clericis non est infligen-

da, propter clericalis status dignitatem, et quæ maxime peccata clericorum sunt velanda, ne promulgata laicis sint in exemplum, et in scandalum, ne propter eos, nomen Dei ²⁷ blasphemetur inter gentes. Quædam tamen publica pœnitentia clericis pro majoribus et publicis peccatis infligenda est, sed non talis qualis laicis, sed, ut non sint in chorcum aliis psallentibus, nec in mensa cum prœdentibus. Illa vero sollemnitas pœnitentia quæ laicis infligitur, iterari non debet, propter ipsius pœnitentiæ sollemnitatem ; ne ex iteratione vilipendatur. Unde, Augustinus ad Macedonem, dicit : « Cautè et subtiliter ²⁸ provisum est ²⁹ locus illius humillimæ pœnitentiæ, ut semel in tantum ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis, quia tanto magis salutaris est, quanto minus contempnibilis fuerit, » etc.

Absolendus est qui solis nutibus absolutionem petit. — *Etiamsi tempore absolutionis usu sensuum careat.* — Hi autem qui solenni pœnitentiæ pœnitent, solent a sacramento altaris tempore pœnitentiæ arceri, et a quibusdam aliis. Si tamen articulus mortis ingruit, nulla iis negari debent, imo, circa eos sollemniter omnia celebrari. Quin etiam, si quis in criminali peccato existens, si instante necessitate præsidium pœnitentiæ postulaverit, impetrare debet quod petit, nec ei denegetur pœnitentia, nec communionis gratia, etiamsi amisso vocis officio, certis nutibus quærere probetur ³⁰. Unde Leo episcopus ait : « His qui tempore necessitatis, et periculi urgentis instantia, præsidium pœnitentiæ, et mox reconciliationem implorant, nec satisfactio interdicienda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordiæ Dei mensuram non possumus ponere, nec tempora diffinire, apud quem nullas patitur moras veniæ concessio. » Ita ergo necessitati auxiliandum est, ut nec illi actio pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si quis eam, amisso vocis officio, per indicium integri sensus quærere comprobetur. Quod si ita aliqua ægitudine fuerit aggravatus, ut quod paulo ante poscebat, sub præsentis signare non valeat, testimonium illi fidelium circumstantium prodesse debet, similiterque beneficium pœnitentiæ et reconciliationis consequetur.

Quales pœnitentiæ infirmis injungendæ. — Ecce, habemus quod in periculo constituto, non debet pœnitentia denegari, non tamen simpliciter et præcisè **193** ei pœnitentia injungenda est, sed hoc modo ei pœnitentia est prætaxanda, ut eam adimpleat, si Deus vitæ spatium ei concesserit. Ipsi etiam ægrotanti, quasi pro pœnitentia injungendum est, ut cum patientia et animi devotione sustineat flagellum Dei Patris. Unde et illis qui ad pœnam trahuntur pro delictis, pro pœnitentia injungendum est, devotè sustinere supplicium. His tamen communionis gra-

VARIAE LECTIONES.

²⁵ In alio exemplari legitur exaggerandæ. ²⁶ Species pœnitentiarum. ²⁷ Verbum Dei. ²⁸ Salubriter. ²⁹ In alio exemplari sic : Provisum sit, ut locus illi humillimæ pœnitentiæ semel in ecclesia concedatur. ³⁰ Exemplar Dunense, videatur.

tia, vel Eucharistia solet denegari; non propter reatum peccati, sed propter dignitatem sacramenti.

Quod autem in solemnī pœnitentia constituto, si necessitas ingruit, Eucharistia denegari non possit, ostendit Nicolaus papa, de matricida loquens: « Latorem præsentiū matricidam esse cognovimus, cui præcipimus, ut sub jugo pœnitentiæ permaneat, ita ut per annum integrum ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores basilicæ stans, orans et deprecans Deum, perseveret. Completis autem trium annorum circulis, sacræ communionis gratia illi concedatur. Si autem ante annum tertium finis vitæ illius appropinquaverit, corporis et sanguinis Domini particeps fiat. »

Ex præmissis patet etiam quibus de causis detur solemnī pœnitentia, et quibus; et, quæ sit pœnitentia solemnī, et quæ publicā, non tamen pœnitentia solemnī est, quæ et clericis et laicis infligi potest.

Pœnitentiā diversitas pro eodem peccato. Ex his etiam liquet, quæ sit pœnitentia privata, quæ pro minoribus et occultis peccatis infligitur. Cum ergo in pœnalibus reperiatur pœnarum pro simili peccato diversitas, intelligimus illam diversitatem, secundum quod uni solemnī, alii privata, alii publicā injungitur pœnitentia; vel hanc intelligamus datam ex rigore, illam ex mansuetudine; vel secundum diversum statum Ecclesiæ, vel peccati, vel personæ.

Quæritur autem, quomodo intelligendum sit, quod dicitur de injunctioe solemnī ²¹ pœnitentiæ; fac tres annos in pane et aqua, et ²² fac tres quadragenas in singulis annis; an intelligendum sit, quod jejunare debeat omnem diem, vel inter diem et diem?

Ad hoc, sic respondemus, non altiori intellectui præjudicantes, quod canonicæ censuræ rigor ostenditur, quando in pane et aqua jejunare per tres annos præcipitur, quod a quibusdam sic intelligitur ²³, ut per tres annos non tota hebdomada comedatur panis et aqua, sed tantum per tria illa jejunia supra dicta. Quod dicitur, fac tres quadragenas in singulis annis, id est in tribus illis jejniis; non sic dicitur, quod pariter abstinendum sit in illis tribus jejniis (nisi forte solemniter pœnitentibus) sed quod in illis tribus jejniis, et sua scelera confiteri debeat sacerdoti, et juxta arbitrium sacerdotis, secundum quantitatem culpæ, quantitatem satisfactionis recipere.

Pœnitentiæ arbitrariæ sunt sacerdoti, confessiones audienti. Est enim semper, ut diximus in arbitrio sacerdotis, pœnitentiæ modus rationabilis statuentis. Unde Hieronymus: « Mensuram temporis in agenda pœnitentia idcirco non satis aperte præfigunt caones pro unoquoque crimine, ut de singu-

lis dicant quomodo emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt; quia apud Deum non tantum valet mensura temporis, quantum doloris, nec tantum abstinencia ciborum, quantum mortificatio vitiorum. » Quidam tempora pœnitentiæ pro fide et conversatione pœnitentium abbrevianda præcipiunt, et pro negligentia protelanda existimant. Tamen pro quibusdam culpis, modi pœnitentiæ sunt positi.

Ecce, habes quod pœnitentiæ arbitrariæ sunt. Sed nota, quod ait: « Sacerdotis intelligentis. » Si enim sacerdos minus discretus fuerit, ut nesciat discernere inter lepram et lepram, id est inter peccatum et peccatum, nec inter medicinam et medicinam, id est pœnitentiam et pœnitentiam, sacerdos debet ad peritiorē recurrere, eumque consulere, vel consistentem ad peritiorē mittere.

Septennis pœnitentia cur olim communis? Notandum vero quod frequenter septennis injungitur pœnitentia; non **194** statuerunt sancti Patres ex proprii arbitrii electione, sed potius ex sententia divini iudicii ²⁴. Nam legitur quod Maria soror Aaron, prophetissa, dum disensionis ²⁵ adversus Moysen incurrisset delictum, illico lepra percussa est (*Num. xii*); cumque peteret Moyses ut emundaretur, præcepit eam Deus extra castra egredi septem diebus, et post emundationem rursus intra castra admitti.

Ad imitationem quoque illius Dominicæ sententiæ, David de homicidio et adulterio reprehensus (*II Reg. xii*), unius hebdomadæ jejunium in satisfactionem commissi, Deo legitur obtulisse. Hinc quoque ecclesiasticæ consuetudinis jura statuunt, ut majorum criminum pœnitentia, annorum septem spatio concludatur. Nisi vel officii excellentia, vel criminum magnitudo vulgarem consuetudinem excellens ²⁶ (veluti dum contra naturam humanæ societatis, parentibus vel liberis, vel aliis hujusmodi personis, impudice adhæremus; vel relicto naturali usu, dum contra naturam fornicamur) præmissum spatium transcendere cogat.

Septem modis fit remissio peccatorum. Ideo quoque septennis pœnitentia injungitur, quia septem modis fit peccatorum remissio: scilicet baptismo, elemosyna, martyrio, conversione fratris, remissione injuriæ peccantis in nos, fletu, satisfactione pro peccato, et communionē corporis et sanguinis Domini. Vel, quia per septiformem gratiam deletur quidquid in septenario hujus vitæ committitur.

Confessarius suam complicem audire non debet. Pœnitentiæ pars est erubescencia. Sed quamvis hoc ita sit, pœnitentia tamen augeri vel minui debet secundum prædictas circumstantias, ne vel infirmum gravior deprimat, vel nimis laxa ad contemptum moveat contumacem. Summopere autem sa-

VARIE LECTIONES.

²¹ Exemplar Dunense: septennis. ²² Pro et habet vel. ²³ Hic interseruntur sequentia, et bene: Ut per tres annos in qualibet hebdomada ter abstineat. A quibusdam vero aliis, sic, ut per, etc. ²⁴ Aliud exemplar, Dominici. ²⁵ Detractionis. ²⁶ Excedens.

cerdoti cavendum est, ne si ipse parochianam suam vel aliam cognoverit, et illa ei confiteri velit, eam audiat, sed moneat eam ut ad alium sacerdotem accedat, ut ei confitendo peccatum suum magis erubescat.

Pars enim pœnitentiæ est erubescencia de confessione. Cum enim aliis de causis instituta sit peccati confessio, propter hoc quoque est instituta, ut cedat in pœnam erubescencia pro peccato.

Religiosi sæculares audire non possunt. Si vero alterius sacerdotis parochianus ad alium accedat, ille ad quem accedit, si hoc sciat, ad proprium sacerdotem remittat; si vero cognoscat eum proprio sacerdoti confessum fuisse, ejus confessionem non respuat. Claustralibus autem non licet parochianorum audire confessiones, nec pœnitentias injungere, nisi alicui per parochiæ ministrum, aut a majori prælato specialiter fuerit injunctum.

Post injunctam pœnitentiam, pro pœnitente sacerdos tenetur orare. In his tribus consistit spiritualis potestas solvendi quam habet sacerdos: quod absolutionem impendat a peccato, quod teneatur pro pœnitente orare, et quod potest remittere de pœna.

Conscientia quomodo examinanda. Huc usque dictum de officio sacerdotis, quomodo se gerere debet consulendo peccatori; restat agere, de statu pœnitentis, quomodo scilicet debeat confiteri peccata sua. Sicut materialis ægrotus causas doloris sui, et locum pro posse suo disquirere debet, ut accedenti medico, de statu suo sciat respondere; sic peccator tanquam spiritualis ægrotus, antequam accedat ad medicum suum, id est sacerdotem proprium, scrutari debet angulos conscientie suæ, quæ peccata in angulis eisdem lateant, inquirens quomodo se habuerit in singulis ætatibus suis, in pueritia, ad adolescentiam, et aliis ætatibus suis; in uno loco et in alio; in hac societate, et in alia: quid a convictu illorum vel aliorum contraxerit, et sic, in quo secundum diversos status, Deum offenderit, disquirere debet.

Si autem in nullo conscius sibi fuerit, ut cum Apostolo dicere possit: *Nihil mihi conscius sum* (I Cor. iv), oret Deum, dicens: Domine Deus, nihil mihi conscius sum, sed tamen, *delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, Domine* (Psal. xviii).

Nullius peccati conscius, ad confessarium accedere debet in Paschate. Et quamvis in generali confessione occulta peccata remittantur, tamen **195** consilium est, ut ad sacerdotem accedat, ne regulam ecclesiasticæ institutionis prætermittere videatur, dicens sacerdoti se nullius peccati conscius sibi esse, sed quia *in multis offendimus omnes* (Jacob. iii), et *justus septies cadit in die* (Prov. xxiv), se miserum et peccatorem dicat, poscens a sacerdote alicujus satisfactionis injunctionem, qua purgantur peccata, etsi non aperta, tamen occulta si

quæ sint. Si autem ea nulla purgentur peccata, cum nulla sint, tamen satisfactio ad majoris coronæ meritum valebit.

Confiteri nemo debet quæ non fecit. Sed caveat ne ex falsa humilitate se dicat esse reum hujus peccati quod non est, quia ex hoc ipso se reum ejusdem peccati constituit, quod eo se irretitum dicit.

Venialia disponunt ad mortale. Ad confessionem tria requiruntur. Si item quis se peccatis venialibus tantum impeditum cognoverit, non nimium de venia confidat, quia aliquando venialium multitudo proxime disponit ad criminale; quare sacerdotem super his consulat. Attamen frequenter in generali confessione delentur, quia sæpe a memoria elabuntur. Peccator ergo peccata sua memorando colligens, et de singulis pœnitendi et non relabendi animum habens, ad sacerdotem accedat, et cum multo dolore et lacrymis et gemitu confiteatur suos excessus; quia si manet in voluntate peccandi, fatur quidem, sed non confitetur. Ad hoc enim ut sit confessio, tria concurrunt; cordis contritio, oris confessio, non relabendi intentio. Si autem aliquod istorum defuerit, si adesse potuerit, non erit vera confessio. Quod enim oporteat de peccato dolere, et atteri, probatur auctoritate multiplici. Ait enim *Augustinus, in libro De pœnitentia*: « Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se quod dolet commisisse. » *Idem Augustinus*: « Pœnitentiam agis: genua flectis²⁷, et rides? subsannas patientiam Dei: si pœnitentiam agis, pœnites; si non pœnites, pœnitens non es. »

Contritio interior necessaria. Ecce habes quod ad hoc ut sit vera pœnitentia concurrat mentis contritio, nec sufficit exterior contritio, vel crebra lacrymarum perfusio, nisi ex fonte procedat. Unde *Isidorus*: « Quosdam accipere lacrymas ad pœnitentiam cernimus, sed affectum pœnitentiæ non habere quia inconstantia mentis, non recordatione peccati lacrymas fundunt. »

Confessionis necessitas. Confessio præfigurata (Gen. iii). Oportet quoque confiteri peccatum, quia non sufficit cordis attritio, nisi sequatur confessio, si tempus habeat confitendi. Ad ostendendum enim quod de plenitudine pœnitentiæ est confessio, insinuat Dominus qui præcepit leproso sanato ostendere se sacerdoti (*Matth. viii*), per quod significatur quod spiritualis leprosus, id est peccator, debeat peccata²⁸ sacerdoti per confessionem declarare. Quod confessio ad deletionem culpæ²⁹ concurrat, a principio humani generis argumentum sumere licet. Primi enim parentes post culpam a Domino sunt requisiti de culpa ut peccatum quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent (*Gen. iii*). Serpens autem requisitus de culpa non est, quia per confessionem non revocatur ad vitam. Cain autem cum primæ prævaricationi addidisset fratricidium, similiter a Domino requisitus est de culpa,

VARIE LECTIONES.

²⁷ Figis. ²⁸ Ulcera peccatorum. ²⁹ Peccati.

dum dicitur : *Ubi est frater tuus?* (*Gen. iv*) sed quia superbus noluit peccatum suum confiteri, sed potius negando Dominum fallere conatus est, dicens : *Nunquid castos fratris mei sum ego?* (*ibid.*) indignus venia judicatus est. Augustinus etiam ait super illum locum : *Non absorbeat me profundum* : « Puteus, profunditas humanæ iniquitatis est, in quem si cecideris non claudet super te os suum, si tu non claudas os tuum »⁹⁹; ergo, confitere et dic : *De profundis clamari ad te, Domine* (*Psal. cxxix*). » Unde Propheta : *Introite portas ejus in confessione* (*Psal. xcix*).

Satisfactio contritionem firmat. Quod etiam exterior satisfactio ad contritionem valeat, multiplex auctoritas insinuat. Quamvis enim sacerdos confitenti poenitentiam non injungeret, vel quia indiscretus, vel naturali pietate ductus, vel quia superabundantem in confitente conjectavit contritionem, deberet tamen adhuc poenitentem redimere peccata sua eleemosynis, jejuniis, vigiliis, 196 orationibus. Et si parochianus sacerdotem suum scit esse indiscretum, licentia ab eo accepta, peritorem consulat, vel prius sacerdoti suo confitens, consequenter peritorem consulat. Satisfactionem autem exteriorem valere, ostendit Joannes in Evangelio, ubi ait : *Facite fructus dignos poenitentiae* (*Matth. iii*). *Ninivitarum* quoque quos Dominus in Evangelio commendat, *poenitentiam egerunt in praedicatione Jonae* (*Matth. xii; Luc. xi*), et ex misericordia Domini indulgentiam consecuti subversionis interitum evadere¹⁰⁰ meruerunt. Evidentius autem nobis testimonium dat rex ille (scilicet Achab) qui sui sceleris immanitate perturbatus, poenituit, et cilicio circumdatus, facinus suum flevit, atque ita erga se misericordiam Dei provocavit, ut a cunctis cum absolveret peccatis. Sic enim ait Dominus ad Eliam : *Vidisti quomodo compunctus est Achab a facie mea? et quia flevit in conspectu meo, non inducam mala in diebus ejus* (*III Reg. xxi*). Pro minoribus ergo peccatis, minor requiritur satisfactio, pro majoribus major.

Per orationem dimittuntur venialia peccata. Quod autem pro venialibus satisfaciatur oratio, insinuat Augustinus, ita inquam in *Enchiridio* : « De quotidianis et levibus peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio satisfacit; eorum enim est dicere : *Pater noster qui es in caelis*. Delet hæc oratio minuta et quotidiana peccata. Delet etiam illa quibus vita fidelium est scelerate gesta, sed poenitendo in melius commutata descendit »¹⁰¹.

Eleemosyna est, ignoscere iis qui nos læserunt. Ut autem veraciter dicatur : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Matth. vi*),

stat quod dicitur; quia hoc ipsum eleemosyna est, scilicet poenitentibus veniam concedere.

Contritio requiritur etiam pro venialibus. Ex his jam facile est intelligere, quæ pro venialibus exhibenda sit satisfactio; sufficit enim Dominica oratio cum jejuniis aliquo, et eleemosynis; sic tamen ut præcedat contritio aliquantula, et addatur confessio si adsit facultas. Pro gravioribus vero peccatis, hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multo vehementius, atque districtius; quæ ut ait Augustinus : « Ad agendum poenitentiam, non sufficit mores in melius commutare, et a malis factis recedere, nisi et de his quæ facta sunt, satisfaciatur Deo per poenitentiae dolorem, per humilitatis gemitum, per contritionem cordis »¹⁰².

Ex præmissis liquet, quomodo tria concurrunt ad veram poenitentiam, scilicet, contritio, confessio et satisfactio, ac propositum non relabendi; quia poenitentia est, peccata deslere, et nolle amplius committere. Unde Pius papa : « Nihil prodest homini jejunaire et orare, et alia opera religionis facere, nisi mens ab iniquitate revocetur. » Item Isidorus : « Irrisor est et non poenitens, qui adhuc agit quod poenitet; nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus. »

Igitur, cum poenitens teneatur peccatum confiteri, studeat peccatum revelare sacerdoti, et ita per sacerdotem Deo; quia sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi atque solvendi, et ideo, quibus ipsi dimittunt, et Deus dimittit »¹⁰³. Si tamen desit sacerdos, proximo vel socio facienda est confessio, studiosè tamen requirendus est sacerdos. Unde Augustinus »¹⁰⁴ : « Tanta vis confessionis est, ut si desit sacerdos, confiteatur laico. » Etsi enim ille cui confitebitur, potestatem absolvendi non habeat, sit tamen poenitens dignus venia ex sacerdotis desiderio. Mundati enim sunt leprosi, dum irent ostendere se sacerdotibus (*Luc. xvii*). Caveat autem confitens, ne ita confiteatur de uno, quod non de alio; ne ita unum confiteatur, quod aliud abscondatur, quia hujusmodi poenitentia sophistica est, et non vera.

Sicut enim a Deo non potest fieri semiplena 197 remissio, ita non valet semiplena contritio. Unde Gregorius : « Poenitere, est anteacta peccata deslere, et deslenda non committere; nam qui sic alia deplorat, ut alia iterum committat, adhuc poenitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. » Quid enim prodest, si peccata luxuriæ desleat, et adhuc avaritiæ æstibus anhelat? Ait enim Augustinus : « Sunt plures quos poenitet peccasse, sed tamen omnino reservantes sibi quædam in quibus delectantur, non animadvertentes Dominum similiter mutum et sur-

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ Aliud exemplar legit : Claudet super te os suum, si tu non confitendo, claudas os tuum. ¹⁰⁰ Subterfugere. ¹⁰¹ Discedit. ¹⁰² Aliud exemplar habebat : Contriti cordis sacrificium cooperantibus eleemosynis. ¹⁰³ Hoc olim in usu erat, ad majorem humilitatem, nunquam tamen fuit in præcepto; mos istudum exsolevit, olim autem in usu erat, vid. D. Thomam, in Supplem. q. 8, art. 2. ¹⁰⁴ Liber de vera et falsa poenitentia (c. 10) qui hic citatur, non est Augustini, quia cap. 17, citatur ibidem ipse Augustinus. Vid. Sylbium, ad anæst. 8, suppl. A. 2 conc. 3.

dum a dæmone liberasse; per quod docet nos nunquam nisi de omnibus sanari. » Item : « Quædam impietas est infidelitatis, ab illo qui justus et justitia est, dimidiam sperare veniam. » Præterea cavendum est peccatori, ne diu in peccato jaceat, sed cito de peccato pœniteat, ne quasi quadriduanus jacens in prava consuetudine, feseat; ne visco pravæ consuetudinis detentus, difficiliter resurgat. Quia ut dicit auctoritas : « Peccatum quod non statim abluitur pœnitentia, suo pondere ad graviora trahit; crimina enim criminibus vindicantur; justum namque est, ut qui in sordibus est, sordescat adhuc (Apoc. xxii). » Quod autem repentina post peccatum debeat esse contritio, nobis pœnitentia David in exemplo sit, qui repentine, postquam peccatum adulterii et homicidii recognovit, ad pœnitentiæ remedium se contulit, et de solio descendens, in cinere et cilicio sedit (II Reg. xii).

Eleemosynæ sine pœnitentia peccata non remittunt. Eleemosynarum varia genera. Nec blandiantur sibi peccatores in crimine manentes, volendo peccata sua redimere per eleemosynas, quia non valent eleemosynæ ad consecutionem veniæ, nisi interventu pœnitentiæ. Non diffiteor tamen, quin eleemosynæ peccantibus valeant, ut cætera bona opera, ut citius convertat Deus cor eorum ad bonum, vel ut tolerabilius sit damnatorum supplicium, non tamen per eas sit peccati remissio, nisi adsit cordis contritio. Unde Augustinus : « Sunt quidam qui æcelerate vivunt, nec curant talem vitam moresque corrigere, et inter ipsa facinora, eleemosynam frequentare non cessant; sed frustra sibi ideo blandiuntur, quia Deus ait : *Date eleemosynam et ecce omnia munda sunt vobis (Luc. xi)*, hoc enim cum late pateat, non intelligunt. » Multa enim genera sunt eleemosynarum, quæ cum facinus, adjuvamus. Non enim solum qui dat esurienti cibum, potum sitienti, et hujusmodi, sed etiam qui dat veniam petenti, eleemosynam dat; et qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, aut orat ut ei aliquod peccatum dimittatur, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona invitis præstantur, quando eorum consulitur utilitati, et non voluntati. Sed hæc major est, qua ex corde dimittimus, quando in nos quisquam peccavit : maxima autem, erga eum etiam esse benevolum, qui multum mali tibi fecit.

Peccata dimissa per contemptum redeunt. Dubia confitenda tanquam dubia. Cogitet etiam peccator, utrum passus sit recidivum in aliquo peccato, quia ut multiplex ait auctoritas, peccata dimissa per contemptum redeunt; dum autem quis frequenter

A in idem relabitur, videtur pro præteritis ratione contemptus teneri. Tutius est ergo peccata ante acta confiteri, quam non confiteri. Unde Ambrosius ait : « Donate invicem si alter in alterum peccat, aliquin Deus repetet dimissa. » Si enim in his contemptus fuerit, sine dubio, sententiam revocabit; sicut in Evangelio de servo nequam legitur (Matth. xviii), qui conservi sui misertus non fuerat. In quod Rabanus : « Nequam servum tradidit dominus tortoribus, quoad universum redderet debitum, quia non solum peccata quæ post baptismum homo egit, verum etiam peccata originalia quæ in baptismo sunt dimissa, repetit. » Si quis vero incertus sit, utrum hoc vel illud peccatum alias adhuc fecerit, disquirat apud se diligenter, B utrum fecerit vel non; si vero certificari non possit, in dubitatione permanens, non dicat sacerdoti se hoc fecisse, sed se dubitare utrum fecerit vel non. Secundum hoc autem sacerdos dispensat de pœnitentia, ut aliquantulam injungat satisfactionem.

Cautum quoque sit apud peccatorem, ne peccata sua revelet sacerdoti, cujus notorium est crimen, confitentium sibi peccata revelare; sed si suus sacerdos sit, cum ejus licentia accedat 198 ad alium. Si vero crimen occultum sit, sufficit uni soli revelare; si autem notorium est, ut publica laboret infamia, potest pluribus revelare, ut majori puniatur verecundia.

C *Innocentem accusatum quomodo juvare debeat is qui culpabilis est.* Si peccator videat aliquem infamia criminis laborare, quo ipse irretitus sit, non ille; omnibus modis debet illum ab infamia liberare, non tamen se accusare. Si vero quis irretitus sit aliquo flagitio, pro quo accusetur ante judicem, et cogatur ad iudicium monomachicæ, consilium est, ut peccatum prius confiteatur, quam iudicium ingrediatur, quia in omni confessione non est periculum animæ, sed salus; in iudicio vero, et animæ damnatio, et vitæ temporalis est periculum. Si autem sacerdos parochianum accuset de aliquo crimine quo ipse parochianus irretitus est, consilium est ei non confiteri, sed alteri. Si vero parochianam suus sacerdos cognoverit, consilium est, ut alium consulat. Si fur, vel scenerator fuerit, vel hujusmodi raptor, consilium est, ut ea quæ rapuit, reddat, si potest, quæ sine hoc vera pœnitentia esse non potest. Si vero Simoniacus sit, vel in dando, vel in accipiendo, datum reddat, acceptum relinquat. Et hæc de officio spiritualis medici, et modo spiritualiter curandi ægrotum, dicta sufficiant.